
Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective

PRIKAZ KNJIGE

Marcel P. Timmer, Robert Inklaar, Mary O'Mahony i Bart van Ark
New York, NY: Cambridge University Press, 2010, 292 str.

Ekonomski rast je jedna od rijetkih tema u ekonomiji koja ne ovisi o trenutnom ciklusu u kojem se gospodarstva nalaze ili o vladajućoj paradigmi mišljenja. Stalnost interesa za ovu temu nije iznenađujuća jer je ekonomski rast jedna od glavnih determinanti životnog standarda. Odgovori na naizgled jednostavna pitanja poput: «Zašto su neke zemlje bogatije od drugih?» i «Što siromašna zemlja može učiniti da bi se dohodovno približila bogatoj zemlji?» imaju značajan utjecaj na ljudsko blagostanje pa i ne čudi izjava nobelovca Roberta Lucasa da jednom kad počnete misliti o rastu, teško je misliti na išta drugo (Lucas, 1988).

Knjiga *Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective*, autora Marcela P. Timmera, Roberta Inklaara i Barta van Arka sa Sveučilišta u Groningenu i Mary O'Mahony sa Sveučilišta u Birminghamu, daje još jedan doprinos opsežnoj građi koja se bavi ekonomskim rastom, analizirajući uzroke usporavanja ekonomskog rasta u Europi u razdoblju od sredine 90-ih godina prošlog stoljeća i posljedično relativno ekonomsko zaostajanje za SAD-om.

Polazište knjige je usporavanje ekonomskog rasta i rasta produktivnosti u Europi u razdoblju nakon 1995. godine. Naime, zemlje EU-10¹ su u razdoblju od završetka Drugog svjetskog rata bilježile gotovo dvostruko veću stopu rasta od SAD-a, što je dovelo do konvergencije u razinama dohotka po

¹ Radi se o Austriji, Belgiji, Danskoj, Finskoj, Francuskoj, Italiji, Nizozemskoj, Njemačkoj, Španjolskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu.

stanovniku. Slomom sustava iz Bretton Woodsa i naftnom krizom 1973. godine počelo je razdoblje koje će obilježiti niži gospodarski rast, kako u SAD-u tako i u Europi, ali i nastavak trenda više produktivnosti rada u Europi no u SAD-u. Trend više produktivnosti rada u Europi preokrenut je u razdoblju nakon 1995. godine, kad je i Europa počela značajno zaostajati za SAD-om u stopama rasta BDP-a po stanovniku. Iako razlike u stopama rasta nisu velike, valja imati na umu da male, ali dugoročno stabilne, razlike u rastu mogu dovesti do značajnih razlika u razini dohotka. Autori tvrde kako je do usporavanja rasta europskih ekonomija došlo zbog sporijeg rasta produktivnosti u tradicionalnoj proizvodnji i manjka investiranja u informacijsku i telekomunikacijsku tehnologiju (ICT). Objašnjava se kako su navedeni procesi posljedica iscrpljivanja konvergencijskog potencijala Europe i neodgovarajuće reakcije obrazovnog sustava. Analizirane europske zemlje zbog svog su relativnog zaostatka za SAD-om mogle temeljiti rast na usvajanju već postojećih tehnologija dijeleći tako proizvodnu funkciju sa SAD-om. No, kako je rast temeljen na imitaciji tehnologije iscrpljen, pomicanje proizvodne funkcije, a time i rast, trebali su se temeljiti na inovacijama. Autori stoga zaključuju kako je glavni faktor zaostajanja analiziranih europskih zemalja neodgovarajuća transformacija iz rasta temeljenog na imitaciji u rast temeljen na inovaciji. U prilog tom argumentu navode se zaključci Aghiona i Howitta (2006) koji tvrde kako su europske institucije prilagođene dostizanju zaostataka u razvoju tehnologije, a ne poticanju inovacija. Primjerice, obrazovanje je više usmjereno na strukovno školovanje, a manje na visoko obrazovanje; tržišta kapitala favoriziraju velika poduzeća, a ne novonastala, mala poduzeća; regulacija tržišta rada potiče usavršavanje na poslu, ali ograničava seljenje unutar poduzeća; a pravni sustav zaštite patenata i javni istraživački instituti naklonjeniji su inkrementalnim inovacijama proizišlim iz prakse nego otkrićima proizišlim iz istraživanja i razvoja (R&D). Kombinacija navedenih faktora dovela je do toga da je u dohotku europskih zemalja doprinos ekonomije znanja relativno malen. Naime, autori koriste pojam ekonomija znanja kao generički naziv za zajednički utjecaj poboljšane strukture radne snage, korištenja ICT kapitala po satu rada i doprinosa rastu ukupne faktorske produktivnosti. Dok je ekonomija znanja generirala 1,1 posto rasta dohotka

baza podataka omogućuje da se u vremenskoj perspektivi uspoređuje doprinos pojedinih industrija ekonomskom rastu, pri čemu se uzima u obzir heterogenost uspješnosti raznih sektora ekonomije. Radi se o bazi koju je sastavljao konzorcij od 17 istraživačkih institucija u Europi i koja sadrži podatke o rastu za zemlje članice EU-a od 1970. godine kako bi se mogla pratiti i poticati konkurentnost EU-a kao jedan od ciljeva Lisabonske strategije. Projekt prikupljanja podataka EU KLEMS započet je 2003. godine te je trajno zaključen 2008. godine, čime je prestalo osvježavanje baze novim podacima. U akronimu KLEMS *K* označava kapitalne *inpute*, *L inpute* rada, *E inpute* energenata, *M inpute* materijala, a *S inpute* usluga. Ovakvu metodologiju koja se pokazala posebno korisnom u praćenju učinaka i razvoja informacijske i telekomunikacijske tehnologije razvili su Jorgenson, Gallop i Fraumeni 1987. godine. Verzija baze KLEMS iz ožujka 2008. godine pokriva zemlje EU-25, SAD, Japan i Južnu Koreju; podaci za zemlje EU-15 dostupni su od 1970. do 2005. godine, a za zemlje EU-25 od 1995. godine. Na najnižoj razini agregacije dostupni su podaci za 71 industriju, iz čega se računaju varijable koje su podijeljene u tri glavne grupe: varijable produktivnosti rada, varijable računovodstva rasta i dodatne varijable kapitala i rada.

Knjiga također sadrži i detaljan uvid u konstrukciju samih varijabli. Kako su autori knjige ujedno i autori baze KLEMS, u knjizi se iscrpno opisuje koje se varijable nalaze u bazi, kako su konstruirane i koji su problemi s dobivenim vremenskim serijama. Primjerice, pokazalo se da je teško mjeriti *output* usluga koje nemaju eksplicitno definiranu cijenu, kao što je slučaj s bankarskim uslugama (koje se mjere tako da se ukupni depoziti i krediti deflacioniraju određenim cjenovnim indeksom), a komplicirano je i mjeriti *output* javnih usluga (koje se mjere utroškom *inputa*, čime se pretpostavlja konstantna produktivnost). Također, upozorava se i na ograničenja generički dobivenih varijabli, primjerice ukupne faktorske produktivnosti (*total factor productivity* – TFP). Naime, iako se TFP smatra tehnološkim napretkom radi se o rezidualnoj mjeri koja sadrži sve promjene u *outputu* koje se ne mogu objasniti promjenom u količini utrošenih *inputa*, pa osim tehnološkog napretka može sadržavati i organizacijske inovacije i rastuće prinose na obujam (koji se, ovisno o definiciji tehnologije, mogu smatrati

i tehnološkim inovacijama), ali i greške mjerenja *inputa* i devijaciju neoklasičnih pretpostavki jednakosti graničnog troška i graničnog prihoda. Poglavlje o bazi podataka i korištenim varijablama naglašava kako se rezultati moraju oprezno interpretirati, ali i detaljno pokazuje kako se određeni operativni i konceptualni problemi mogu premostiti.

Veći dio empirijske analize proveden je na podacima za zemlje EU-10, koje su 1995. godine činile više od 90 posto dohotka tadašnje Europske unije. Odabir ovakvog uzorka uvjetovan je dostupnošću podataka, a kako nisu analizirane posttranzicijske države, knjiga je za Hrvatsku relevantna ponajviše zbog istraživačke metodologije. Također, kako se baza KLEMS prestala nadopunjavati novim podacima 2008. godine, u analizu nije uključena trenutna globalna recesija, koja bi možda dovela do novih uvida u globalne trendove te dala jasniju sliku o pojedinim zemljama (primjerice, možda Irska ne bi bila među vodećim zemljama u tehnološkom napretku). Kako je knjiga sadržajno obuhvatna i detaljno objašnjava proces istraživanja od motivacije do konačnih rezultata, moguće je čitati pojedina poglavlja pojedinačno. Primjerice, za zainteresirane za povijesnu perspektivu rasta u Europi interesantno je drugo poglavlje koje promatra ekonomski razvoj Europe kao cjeline od razdoblja nakon Drugog svjetskog rata. Za one zainteresirane za metodologiju rada prikladno je opsežno treće poglavlje koje objašnjava metodologiju računovodstva rasta na kojoj se temelji baza podataka EU KLEMS, te konstrukciju i obuhvat varijabli sadržanih u bazi. Za čitatelje zainteresirane za rezultate istraživanja prikladna su poglavlja koja se bave zajedničkim karakteristikama rasta, industrijama koje generiraju agregatni rast i razinama produktivnosti i konvergencije (četvrto, peto i šesto poglavlje). Knjiga *Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective* zbog sadržajne relevantnosti, detaljnog objašnjenja metodologije i brojnih empirijskih uvida, vrijedna je pažnje, može mnogo ponuditi čitatelju te je obvezno štivo svakog ekonomista zainteresiranog za ekonomski rast.

Literatura

Aghion, Philippe i Peter Howitt, 2006, "Joseph Schumpeter Lecture: Appropriate Growth Policy: A Unifying Framework", *Journal of the European Economic Association*, 4(2-3), str. 269-314.

Kuznets, Simon, 1971, *Economic Growth of Nations: Total Output and Production Structure*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Lucas, Robert E., 1988, "On the Mechanics of Economic Development", *Journal of Monetary Economics*, 22(1), str. 3-42.

Maddison, Angus, 1980, "Economic Growth and Structural Change in the Advanced Countries" u Irving Leveson i Jimmy Wheeler, ured., *Western Economies in Transition: Structural Change and Adjustment Policies in Industrial Countries*, str. 41-60, Boulder, CO: Westview Press.

Ivan Žilić

Ekonomski institut, Zagreb